

MEERTALIGHEID

‘Je moet schieten, anders ken je niet scoren’

In onze sector wordt tweetaligheid meestal geassocieerd met de tweetaligheid van doven: gesproken Nederlands en NGT. Zij zijn echter bij lange na niet de enige cliënten die gezegend zijn met meerdere talen in hun leven. Gezegend? Of moeten we met Cruijff zeggen: ‘Elk nadeel heeft zijn voordeel?’

Uit onderzoek blijkt dat meertaligheid inderdaad zowel een nadeel als voordeel kan zijn voor (aspecten van) de taalontwikkeling van kinderen, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het proefschrift van Anna Scheele, dat behandeld wordt in dit katern. Vaak hebben meertaligen bijvoorbeeld per taal een geringere woordenschat dan ééntaligen. Taal is alleen veel meer dan ‘woordjes leren’. Taal is bedoeld om mee te communiceren, en als je woont in een meertalige omgeving heb je nu eenmaal meerdere talen nodig voor communicatief succes in die omgeving. En communicatief succes is juist wat we kinderen met een auditieve/communicatieve beperking zo gunnen. Dan is er dus (óók voor kinderen met

een beperking) geen keuze voor één- of meertaligheid, die talen zijn er gewoon in het leven van het kind. ‘Vaak heb iets in het leven waarschijnlijk een noodzaak’, zou Cruijff zeggen.

De kunst is dan, om van iets dat eerst ogenschijnlijk een nadeel lijkt, een voordeel te maken. De ouders van de slechthorende Noah doen dat op Aruba, zoals u leest in de bijdrage van Peter van Veen. Zij leren Noah zowel Nederlands als Papiamentu, omdat hij op Aruba beide talen hard nodig heeft. In Rochdale doen Sean Pert en Carol Stow dat voor de meertalige Pakistaanse bevolking: zij bieden meertalige logopedische diagnostiek, meertalige logopedische behandeling, in het Engels, Urdu, Mirpuri en Punjabi.

In eigen land, in Drachten, doet het personeel van De Skelp dat voor de Friezen: jonge Friestalige kinderen opvangen in het Fries, met een geleidelijke overgang naar meer Nederlands, waarbij het Fries gewoon blijft bestaan in het leven van het kind.

Meertaligheid is dus niet meer, zoals vroeger wel gedacht werd, een zeldzame, onfortuinlijke omstandigheid in het leven van een kind maar gewoon één van de mogelijke taalomgevingen van een kind. En met die taalomgeving moeten wij als professionals rekening houden bij onze diagnostiek en interventies. Anna Scheele beveelt aan om specifieke interventieprogramma's te ontwikkelen, gericht op het voorkomen van beperkt, aan geletterdheid gerelateerd taalaanbod. Ze denkt daarbij niet alleen aan stimuleringsprogramma's voor ouders, maar ook aan de verdere ontwikkeling en inzet van multi-media kinderboeken in de eerste en tweede taal. Dat zouden bijvoorbeeld ook voor onze doelgroepen goede hulpmiddelen kunnen zijn.

En wat doet u? De redactie heeft een wedstrijd uitgeschreven, en daagt u uit om uw goede praktijken de te delen... Om nog maar eens met Cruijff te spreken: ‘Je moet schieten anders ken je niet scoren’.

MIRJAM BLUMENTHAL

Noah groeit op met Papiamentu en Nederlands

Lisa en Bob Pel komen beiden uit Aruba. Een aantal jaar terug kwamen ze naar Nederland. Hier werden hun kinderen Noah (2004) en Nina (2006) geboren. Noah is slechthorend en bezocht onder andere een behandelgroep voor dove en slechthorende kinderen en de Van Gilseschool in Haarlem. Een jaar terug verhuisde het gezin naar Aruba. Daar is Noah geplaatst op een reguliere kleuterschool waar Papiamentu de voertaal is. In Nederland werd zowel thuis als op school Nederlands gesproken. Moeder Lisa vertelt waar Noah tegenaan loopt en hoe zij hiermee omgaat.

Lisa en haar man Bob spreken allebei Papiamentu en Nederlands. Toen Noah werd geboren besloten ze hem Nederlandstalig op te voeden. Een bewuste keuze, legt Lisa uit. Vooral toen bleek dat Noah slechthorend was. “Ons werd aanbevolen één taal te spreken met hem omdat twee talen te verwarrend zou zijn.” Noah kan zich in het Nederlands ondersteund met gebaren goed redden.

Noah zat het afgelopen jaar in groep 2 van de ‘kleuterschool’ in Aruba. Volgend jaar doet hij deze over. Zijn moeder legt uit waarom. “Noah zit in een groep van 27 kinderen met één leidster. Op school is alles in het Papiamentu. Ze krijgen een half uur Nederlands per dag. Zijn juf vertaalt veel voor hem in het Nederlands, maar dat stoort de rest van de klas. Ze moet vaak een keuze maken tussen 26 kinderen rustig houden of Noah extra aandacht geven. Schriftelijke opdrachten in het Papiamentu begrijpt Noah niet, maar als de juf ze vertaalt wel.”

Lisa vertelt dat ze thuis zowel Papiamentu als Nederlands gebruiken. Haar dochter Nina pikt beide talen snel op. “Noah spreekt behoorlijk goed Nederlands. Hij gebruikt weinig gebaren. Ik gebaar nog veel naar hem, maar dat doe ik uit gewoonte. Bovendien is het voor mij makkelijker, dan weet ik zeker dat hij het goed begrepen heeft. Sinds kort krijgt hij logopedie. Er zijn weinig logopedisten op het eiland. Hij is begonnen met één keer per week, maar in de vakantie gaat hij ook

twee keer per week naar de logopediste toe. Na de zomer krijgt hij twee keer per week logopedie op zijn school.”

Lisa beoordeelt de situatie op school voor Noah “toch wel als een probleem”. De situatie is wel verbeterd door begeleiding vanuit Scol Scucha Nos, een school voor kinderen met auditieve problemen. Twee keer per week komt een begeleidster van deze school bij Noah op school langs. Vorig jaar dachten we hem daar te plaatsen, maar toen bleek dat zijn niveau te hoog was. Kinderen op Aruba krijgen pas op hun vierde jaar een gehoorapparaat. Dus ze hebben een behoorlijke achterstand. We hebben toen besloten dat Noah naar een reguliere school zou gaan met begeleiding. Dit is hier allemaal veel minder geregeld

dan in Nederland, al zie ik wel vooruitgang. Kinderen worden nu een week na de geboorte al getest, net als in Nederland, maar alleen de begeleiding daarna, die voor mij persoonlijk heel belangrijk was, missen ze hier. Het is maar een kleine groep mensen die hun best doet om deze kinderen een betere leven en meer mogelijkheden te geven, maar dan houdt het ook op. De Stichting FEPO (Fundacion pa Esnan cu Problema di Oido, een stichting die slechthorenden ondersteunt, *red.*) is er ook maar krijgt zelf ook weinig hulp van de regering.

Noah spreekt inmiddels een paar woorden Papiamentu en hij kan in deze taal eenvoudige zinnen maken. “Ik maak me geen zorgen over zijn taalontwikke-

ling. Nederlands spreekt hij behoorlijk goed. Papiamentu vind ik op dit moment belangrijk voor hem om de eerste jaren op school te kunnen functioneren. Als hij naar groep 3-4 gaat, schakelen ze over op Nederlands. Ik maak me meer zorgen over zijn ontwikkeling op school. Leert hij wel wat? Begrijpt hij het wel? Natuurlijk leert hij wel wat, maar is het voldoende? Onze dochter heeft heel snel Papiamentu opgepikt. Dan merk je het verschil tussen onze kinderen. Vooral op sociaal gebied is het wel makkelijker voor mijn dochter. Ze maakt snel vrienden omdat kinderen haar kunnen begrijpen. Noah moet extra z'n best doen op dat gebied."

Zo worstelt Lisa met veel vragen. "Nederland heeft veel voorzieningen in vergelijking met hier. Maar gelukkig heb ik een goede begeleidster. Ik ga in de vakantie periode Noah elke dag een uurtje Papiamentu leren ondersteund met gebaren. Dat doe ik met behulp van de dvd's en de werkboeken die ik in Nederland heb gekregen. Ik heb het idee dat het voor hem dan wat duidelijker gaat worden."

PETER VAN VEEN

Advies

Waar u mee worstelt, daar worstelen over de hele wereld mensen mee. Uit het interview maak ik op dat u al heel veel heel goed doet: u bent bezig hem Papiamentu te leren vanuit wat hij wél kan, Nederlands ondersteund met Gebaren. Misschien kan het hem ook helpen als u soms tweetalige uitingen maakt: eerst zegt u iets in het Papiamentu, direct daarna in het Nederlands met gebaren. Wat hem ook kan helpen is spelen met wat oudere kinderen, die Papiamentu spreken en ook Nederlands, die in staat zijn rekening te houden met zijn probleem: rustig praten, gelaatgericht, herhalen indien nodig, vertalen in het Nederlands (met gebaren?) indien nodig. Andere volwassenen kunnen dat natuurlijk ook, maar kinderen leren soms nog meer van andere kinderen dan van volwassenen.

Verder zou het goed zijn om bij het oefenen met Papiaments ook met de logopedist samen te werken (welke klanken, woorden en zinnen, welke thema's?) maar dat ligt misschien erg voor de hand, en had u zelf al verzonnen.

Heeft u wel eens met Naoh nadrukkelijk gepraat over de verschillende talen in zijn leven? Soms blijkt na jaren dat slechthorende kinderen niet weten dat er twee gesproken talen in hun leven zijn. Ik bedoel: kan Noah zelf uitleggen dat

er twee talen zijn in zijn leven, denkt u? Dat zou hem kunnen helpen zijn situatie te begrijpen.

Een aantal dingen begrijp ik niet in de beschrijving:

- ten eerste: hij zit in groep 2, en krijgt schriftelijk opdrachten in het Papiamentu?? Is groep 2 iets anders op de Antillen? Leren ze dan al lezen en schrijven? Als dat inderdaad zo is, is dat misschien een extra mogelijkheid voor hem om de nieuwe taal te leren, door thuis bordjes te zetten op allerlei dingen: 'deur' én 'porta'. Of maak ik uw leven nu onnodig ingewikkeld?
- ten tweede: waarom laten ze hem niet tóch overgaan naar de volgende groep (3/4), omdat daar immers in het Nederlands les wordt gegeven? Dat zou toch veel makkelijker zijn voor hem? Dan kan hij de lessen weer volgen. Zou het kunnen zijn dat ze hem onderschatten, omdat ze niet gewend zijn aan kinderen met CI? Natuurlijk moet hij ook Papiamentu leren, maar daar heeft hij nog tijd genoeg voor.

MIRJAM BLUMENTHAL

Auteur van: Meertalige ontwikkeling. Adviezen over meertalige opvoeding bij een auditief/communicatieve beperking (2009).

Uitgeverij: Acco./ Leuven. www.acco.be

Wat zegt 'de wetenschap' over de beste manier van tweetalig opvoeden?

Ouders die hun kinderen meertalig willen opvoeden krijgen vaak van veel mensen die ze tegenkomen advies. In veel gevallen twijfelen ouders na al die adviezen des te meer over wat wijsheid is. Zij kunnen terecht op Ouders Online in de rubriek *Vraagbaak kindertaal en meertaligheid*, waar zij een vraag kunnen stellen aan de taalkundige Nadia Eversteijn. Dit is een verkorte versie van een artikel dat daar oorspronkelijk gepubliceerd werd.

Een voorbeeld van zo'n vraag aan de taalkundige Nadia Eversteijn:

We voeden onze kinderen tweetalig op (Frans en Nederlands). Maar regelmatig twijfelen we er toch aan of dit wel een juiste keuze is.

Ikzelf ben Franstalig opgevoed, en ik merk dat het voor mij natuurlijk is om Frans te praten tegen mijn kinderen. Mijn vrouw begrijpt geen Frans, maar vindt het geen probleem als ik Frans spreek wanneer zij erbij is. Ik vind het echter onnatuurlijk om Frans te spreken tegen mijn kinderen als mijn vrouw erbij is. Dan spreek ik dus liever Nederlands. Ook wanneer ik bij de kinderopvang ben, spreek ik liever Nederlands.

Nu las ik in jullie vraagbaak-archief dat het geen bezwaar is als ik de ene keer Frans en de andere keer Nederlands spreek. Het OPOL-model (One parent, one language, *red.*) is een model, zeggen jullie, maar geen verplichting. Ik zou dus niet altijd consequent één taal hoeven spreken.

Ik merk soms dat mijn kinderen mij niet altijd begrijpen als ik Frans tegen ze spreek (ik doe dit al 2 jaar lang). Het merendeel begrijpen ze wel, maar ze antwoorden mij altijd in het Nederlands.

Volgens orthopedagogen die ik sprak, is dit geen goed teken. Wat zegt de wetenschap?

[naam en adres bekend bij de redactie]

Antwoord

Tweetalige ouders

Als ouders zelf tweetalig zijn, ligt het voor de hand dat ze hun kinderen in twee talen aanspreken. Dat had u zelf ook al ondervonden. U scheidt de talen nog keurig per situatie: Frans als u met de kinderen alleen bent, en Nederlands als uw vrouw erbij is, of bij de kinderopvang. Zo'n strikte scheiding zie je echter niet altijd.

Andere ouders gebruiken de talen ook wel door elkaar in één situatie en zelfs binnen één zin, omdat ze dat nu eenmaal van jongs af aan gewend zijn. Vooral lager opgeleiden blijken minder bewust om te gaan met de meertalige opvoeding, waar-

door ze ook hun talen minder strikt scheiden (o.a. Pot, 2008).

Gemengd taalaanbod

Betekent dit nu dat de kinderen van de laatst genoemde ouders nooit leren om de verschillende talen te scheiden? En dat ze opgroeien tot een soort halve taalbarbaren die geen van beide talen echt beheersen? Nee.

De weinige observaties die er zijn, van kinderen die meerdere talen gemengd aangeboden krijgen, bewijzen eerder het tegendeel. Deze kinderen leren wel degelijk hun talen van elkaar te scheiden. Dat kun je zien wanneer ze in contact komen met eentalige personen; dan kunnen ze wel

degelijk alleen die ene taal spreken.

Hebben de orthopedagogen dus ongelijk?

Mag je uit het voorgaande afleiden dat uw orthopedagogen ongelijk hebben, en dat hun waarschuwingen ongegrond zijn? Ja en nee.

Dat uw benadering een taalachterstand bij uw kinderen zou kunnen veroorzaken, durf ik met een gerust hart krachtig te ontkennen. Maar voor één ding moet u wel degelijk uitkijken als u twee talen met uw kinderen gebruikt. Namelijk dat de ene taal niet geleidelijk weggedrukt wordt door de andere. In uw geval: dat uw kinderen wel Nederlands maar geen Frans leren spreken. Dát risico is wél uitgebreid gedocumenteerd (De Houwer, 2007). Uit 1899 interviews met meertalige Vlaamse families trok zij de volgende conclusie:

Alle kinderen uit de onderzoeksgroep spraken de meerderheidstaal. Maar lang niet alle kinderen spraken daarnaast ook de minderheidstaal: in slechts 76,15% van de families sprak minstens één kind die taal.

Emotionele afstand

Dat het niet over kunnen dragen van de minderheidstaal jammer is, blijkt uit onderzoek van Tseng en Fuligni (2000) onder 600 adolescenten.

Zij ontdekten dat adolescenten die met hun ouders communiceerden in verschillende talen (de kinderen de meerderheidstaal, de ouder de minderheidstaal), meer emotionele afstand tot hun ouders voelden,

en minder geneigd waren om met hun ouders te discussiëren.

Succesvolle overdracht

Hoeveel 'succes' de ouders hadden bij het overdragen van de minderheidstaal was volgens De Houwer sterk afhankelijk van het patroon van taalaanbod:

- het meest succesvol waren de ouders die allebei alleen de minderheidstaal tegen de kinderen spraken (96,9% geslaagde overdracht);
- in het midden bevonden zich de ouders die allebei de meerderheids- én de minderheidstaal aanboden (79,18%);
- eveneens in het midden bevonden zich de ouders die de OPOL-methode hanteerden (74,24%);
- het minst succesvol waren ouders van wie de ene ouder alleen de meerderheidstaal sprak en de andere ouder de beide talen mengde. Zoals bij u dus. Slechts in 35,7% van deze families ging minstens één kind de minderheidstaal spreken.

De Houwer (2007) oppert verschillende verklaringen voor die lage 35,7%:

- de lage totale frequentie van aanbod in de minderheidstaal;
- het toestaan van 'tweetalige gespreksstrategieën', waarbij de ouder de minderheidstaal spreekt, maar het kind de meerderheidstaal terugspreekt;
- de variatie in affiniteit met de minderheidstaal binnen deze groep families. Het stimuleren van affiniteit met de taal is dan ook van groot belang!

Conclusie

U hoeft dus niet bang te zijn dat uw kinderen de talen niet leren scheiden als u niet consequent Frans met hen spreekt. Ook zullen uw kinderen niet opgroeien tot halve taalbarbaren en voor een taalachterstand hoeft u evenmin te vrezen.

Wél loopt u het risico dat uw kinderen alleen Nederlands leren spreken. En dat zou jammer zijn. Want meertaligheid biedt echt legio voordelen.

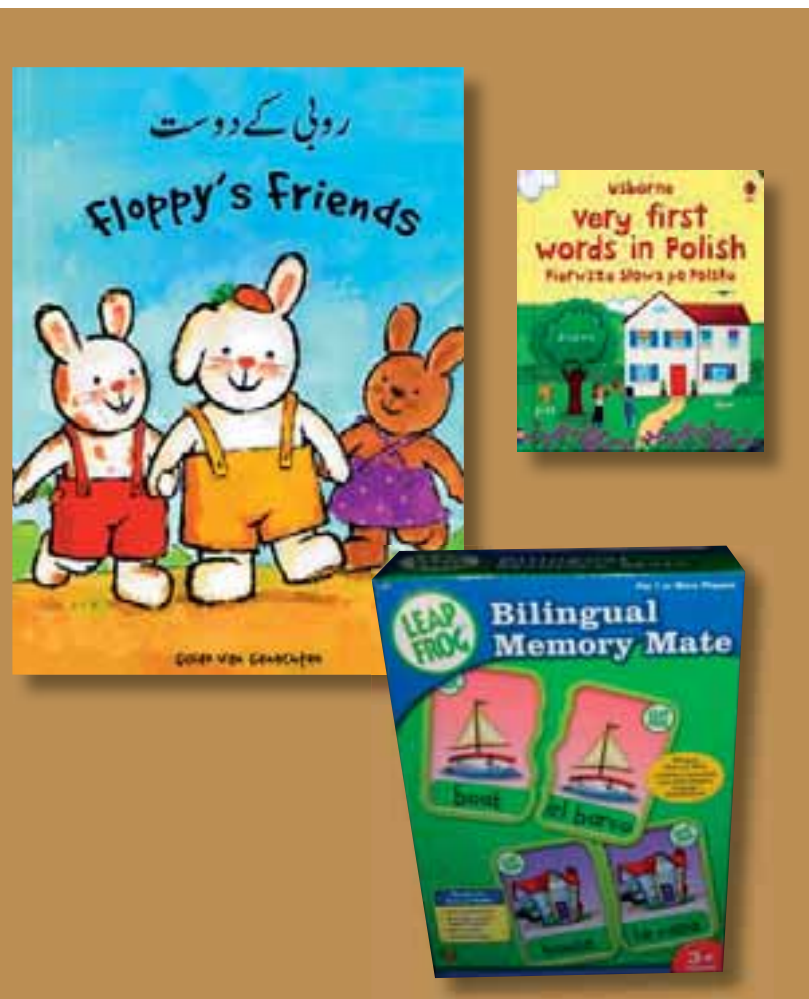
Mijn advies luidt dan ook: niet langer twijfelen over dat Frans, maar er volledig voor gaan!

Literatuur

De Houwer, A. (2007), Parental language input patterns and children's bilingual use'. In: **Applied psycholinguistics** 28:3, p.411-424. Cambridge University Press, 2007.

Pot, H. (2008), **Mama ik wil Heddiek. Ouders over simultaan opvoeden in Rotterdam-West**. Rotterdam: In Holland.

Tseng, V., & Fuligni, A. J. (2000). Parent-adolescent language use and relationships among immigrant families with East Asian, Filipino, and Latin American backgrounds. **Journal of Marriage and the Family**, 62, 465-476.

Nadia Eversteijn

Nadia Eversteijn is socio-linguïst en gespecialiseerd in meertaligheid in het algemeen en de combinatie Turks-Nederlands in het bijzonder. Ze werkt als onderzoeker bij de Universiteit van Tilburg.

Kleuters gebruiken thuistaal

Friese taal heeft belangrijke plek op De Skelp

Ongeveer de helft van de leerlingen op De Skelp in Drachten spreekt thuis Fries. Voor hen is dit de moedertaal. Gedurende de kleuterjaren wordt met hen op school tijdens individuele gesprekken en logopedie Fries gesproken. De leerkracht spreekt in groepsverband Nederlands. Margreet Verboom, linguïst aan deze cluster 2 school, vertelt waarom ze dit doen en hoe ze het aanpakken.

“Op De Skelp werd altijd al Fries gesproken tegen Friestalige kinderen. Leerkrachten deden dit op intuïtie. De laatste jaren bevestigt onderzoek steeds weer wat veel medewerkers uit ervaring hadden geleerd. Voor de taalontwikkeling van kinderen is het heel belangrijk dat ze hun thuistaal gebruiken. Op een gegeven moment is besloten beleid te maken op dit terrein. Reden is dat we als school willen werken vanuit één visie op meertaligheid”,

vertelt Margreet Verboom.

Uitgangspunt op De Skelp is dat leerlingen hun thuistaal mogen gebruiken. Daar heeft hun sociaal-emotionele ontwikkeling baat bij, maar het maakt het leren van goed Nederlands ook makkelijker. In de praktijk betekent dit dat kleuters in 1-op-1-situaties in het Fries worden aangesproken, maar tijdens het klassikale aanbod is Nederlands de voertaal. “Vanaf groep 3 wordt tijdens de les en bij logopedie alleen nog Nederlands gesproken. Je ziet dat de kinderen op die leeftijd zelf ook kunnen kiezen welke taal ze gebruiken. De mensen die altijd al Nederlands tegen ze spraken, benaderen ze uit zichzelf in het Nederlands en bij Friestaligen gebruiken ze Fries. Vanaf dat moment kun je tijdens de les helemaal op het Nederlands overschakelen. Op informele momenten of tijdens emoties maken we daarop wel een uitzondering.” Margreet illustreert dit met een voorbeeld. “Stel dat een kind valt en overstuurt is dan gebruiken we Fries. In zo’n situatie geeft je thuistaal veel meer steun.” Naast het Fries en het Nederlands hebben gebaren een belangrijk plaats op De Skelp. Deze ondersteunen beide talen.

Ouders zijn erg blij met deze meertalige aanpak. “Anderstalige ouders denken nogal eens dat het beter is voor de taalontwikkeling van hun kind wanneer zij thuis ook Nederlands gaan praten. Wij adviseren ze gewoon Fries te blijven gebruiken. Het wordt anders erg onnatuurlijk en ingewikkeld en het komt de taalontwikkeling van het kind niet ten goede. Veel van onze leerlingen groeien op in een dorp waar haast iedereen Fries spreekt. Dat doen hun broertjes, zusjes en de rest van de familie ook. Als de wereld thuis Fries is, moet je dat vooral zo laten.”

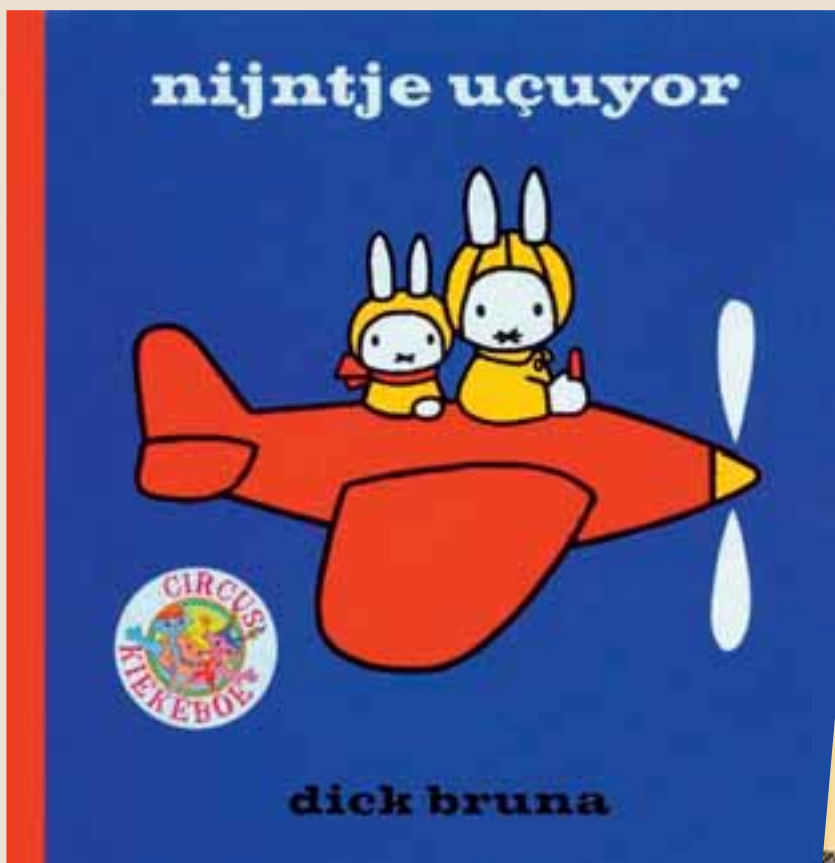
Het meertalig beleid heeft ook consequenties voor bijvoorbeeld de aanname van nieuwe medewerkers. “Een van de vereisten is dat leerkrachten, logopedisten en klassenassistenten in de onderbouw Fries spreken. Soms moet je daarom schuiven met mensen. Onlangs hadden we een hele goede logopedist die iemand kwam vervangen in de onderbouw. Zij sprak echter geen Fries. Ze is toen gewisseld met een collega uit de bovenbouw die wel Friestalig is.” Meer dan de helft van de medewerkers op De Skelp spreekt Fries.

De linguïst probeert zich voor te stellen hoe scholen met bijvoorbeeld Turkse en Marokkaanse leerlingen hiermee kunnen omgaan. “Uitgangspunt moet ook hier zijn dat de cultuur en taal van thuis wordt erkend en meegewogen in je aanpak. Dat is voor de ontwikkeling van kinderen erg belangrijk. Al kan ik me wel voorstellen dat het niet mogelijk is om voldoende leerkrachten te krijgen die die talen spreken. Maar probeer toch wat te doen. Al gebruik je maar een paar woorden in de taal van die kinderen. Daarmee geef je ze zoveel erkenning.”

PETER VAN VEEN

Competitie en transfer

Meertalig opgroeien is voor veel kinderen de gewoonste zaak van de wereld. Ook in Nederland geldt dit. Vrijwel alle kinderen leren een of meer vreemde talen op school. En lang niet alle kinderen groeien op in exclusief Nederlandstalige gezinnen. Fries, Limburgs, Saksisch, Jordanees, de Nederlandse Gebarentaal, Turks of een Berbertaal, het zijn slechts enkele voorbeelden van het rijke palet aan talen die ook in gezinnen in Nederland gesproken worden.

Hoewel meertalig opgroeien dus heel gewoon is, leidt het niet vanzelfsprekend tot grote vaardigheid in talen. In haar recente proefschrift **'Home language and mono- and bilingual children's emergent language'** (Thuis taal en de ontluikende geletterdheid van een- en tweetalige kinderen; Universiteit van Utrecht, juni 2010) legt *Anna Scheele* uit dat er competitie is tussen talen in een meertalig taalaanbod. Zo'n aanbod betekent onontkoombaar minder aanbod van elk der talen in vergelijking met eentalig opgroeiende kinderen. Dit leidt

ertoe dat meertalige kinderen ook minder vaardig worden in elk der talen, wederom in vergelijking met eentalig kinderen. Tenzij er sprake is van compensatie van het negatieve effect van competitie. Compensatie door transfer. Je hebt er dan bij het leren van een tweede taal profijt van dat je al een eerste taal beheerst. Profijt dat vooral betrekking heeft op schooltaal, de taal die je gebruikt bij lezen en schrijven, bij instructie, bij spreekbeurten of bij debatten. Transfer treedt niet vanzelf op, dat gebeurt pas als aan specifieke voorwaarden is voldaan. Schooltaal stimulerende activiteiten in gezinnen met jonge kinderen is daar een belangrijke van. *Anna Scheele* heeft de taalontwikkeling van Nederlandse, Marokkaans (Berber)-Nederlandse en Turks-Nederlandse drie tot zes jaar oude kinderen vergeleken. Ze heeft de vaardigheid van deze kinderen in hun eerste en (eventueel) tweede taal gemeten en verbanden gelegd met de in het gezin aangeboden talen en de talige activiteiten. Daarbij heeft ze gecontroleerd voor

verschillen in intelligentie van de kinderen en in sociaal-economische positie van de ouders.

Uit het onderzoek blijkt dat Marokkaans-Nederlandse en Turkse kinderen lager scoren op taaltests, zowel in hun eerste taal (vergeleken met de normgroepen van de gebruikte test) als in hun tweede taal, het Nederlands (vergeleken met een controlegroep van Nederlandse kinderen). Er is dus sprake van taalachterstand, althans bij de kinderen in de onderzochte leeftijdsgroep. Deze is minder groot bij de Turks-Nederlandse kinderen, ondanks het feit dat hun ouders thuis minder Nederlands met hen spreken dan de Marokkaans-Nederlandse ouders doen met hun kinderen. Omdat het Turks in

tegenstelling tot de Berbertalen in de Marokkaanse gezinnen een schriftstelsel kent, is het voor de Turks-Nederlandse ouders mogelijk om hun kinderen in het Turks

aan te bieden die schooltaal mee ontwikkelen. Voorlezen is daarvan een goed voorbeeld. De Marokkaans-Nederlandse ouders en hun kinderen zijn thuis nauwelijks betrokken in activiteiten die ontwikkeling en gebruik van schooltaal stimuleren daarom is er bij deze kinderen veel minder sprake van transfer dan bij de Turks-Nederlandse kinderen. *Scheele* beveelt aan om specifieke interventie programma's te ontwikkelen, gericht op het voorkomen van beperkt, aan geletterdheid gerelateerd taalaanbod. Ze denkt daarbij niet alleen aan stimuleringsprogramma's voor ouders, maar ook aan de verdere ontwikkeling en inzet van multi-media kinderboeken in de eerste en tweede taal.

HARRY KNOORS

Logopedie voor Pakistanen: de praktijk in Rochdale, Engeland

Waarom Rochdale?

In Rochdale, dichtbij Manchester, werken Sean Pert en Carol Stow in een kliniek van de National Health Service (NHS) als logopedisten aan diagnostiek en behandeling van een populatie die voor 80% uit volwassenen en kinderen van Pakistaanse afkomst bestaat. Een meerderheid van deze groep spreekt thuis voornamelijk de taal van de streek van herkomst: Mirpuri, een taal uit Noord-Pakistan. Door de jaren heen hebben zij binnen deze klinieken een bijzondere vorm 'good practice' ontwikkeld en hier ook over gepubliceerd (o.a. Pert & Stow 2001, Stow & Pert 2006). De NHS heeft een 5-tal logopedisch 'assistenten' van Pakistaanse afkomst in dienst genomen, die gezamenlijk de verschillende talen spreken die voorkomen in deze doelgroep: Mirpuri, Urdu, en Punjabi. De assistenten assisteren bij logopedisch onderzoek en behandeling en voeren onder begeleiding van logopedisten ook 'zelfstandig' logopedische behandelingen uit, die de logopedist in een behandelplan heeft vastgelegd. Deze diagnostiek en behandelingen betreffen zowel kinderen als volwassenen, zowel poliklinische hulp als hulp aan huis voor bijvoorbeeld afatische patiënten.

Sean en Carol zijn echte voorvechters voor het recht op een meertalige ontwikkeling. Zij gaan daarin zo ver, dat zij Pakistaanse ouders, die kiezen voor Engels als voornaamste thuistaal, niet verstandig

vinden. Het argument daarvoor is dat mensen die dat doen hun kinderen de kans niet geven contact te houden met de eigen cultuur en de familie in Pakistan. Het blijkt ook dat sommige kinderen die op die manier zijn opgevoed dit hun ouders later verwijten: "Waarom heb je me geen Urdu geleerd? Nu is het veel moeilijker om het nog te leren".

De praktijk: het logopedisch onderzoek

Maar hoe gaat dat logopedisch onderzoek nu in de praktijk? Een voorbeeld van een kind dat van Pakistaanse afkomstig is.

Carol, de logopedist, werkt hierbij samen met Sahina, een Pakistaanse assistent. De samenwerking verloopt gesmeerd. Eerst neemt Carol, via Sahina die tolkt, een anamnese af. De anamnese is vergelijkbaar met de Anamnese meertaligheid (Blumenthal & Julien, 2000), alleen wat korter.

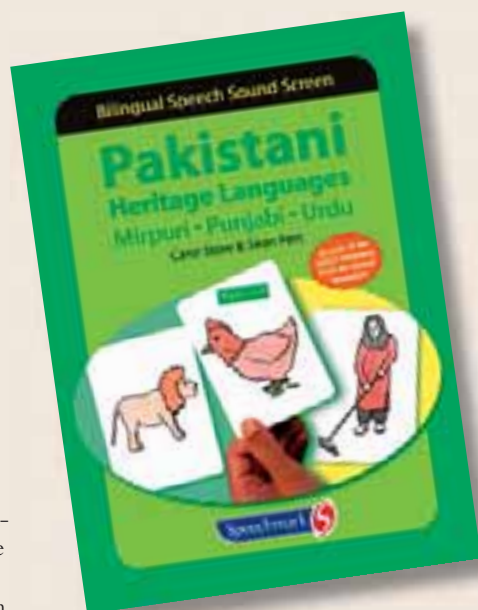
Opvallend is dat de eerste vraag is: welke taal spreken jullie thuis? en dus niet: wat is de klacht? Carol en Sahina zitten tegenover moeder en kind aan een laag tafeltje, op kinderhoogte.

Na de anamnese volgt een kort screenend onderzoek (op geplastificeerde werkbladen met cultureel aangepaste foto's) waarbij taalbegrip, taalproductie en spraak in de thuistaal kort getest worden door Sahina. Sahina werkt daarbij zelfstandig, en vraagt af en toe aan de moeder welk woord voor een bepaald item het beste gebruikt kan worden ('which word would you use for 'lady'?).

Een ander voorbeeld is een kind van Afghaanse ouders die 2 jaar geleden als asielzoekers naar Engeland zijn gekomen. Bij dit gezin is er verwarring over de taal die er thuis wordt gesproken. Kort voor het onderzoek belt er iemand op die zegt dat de familie (asielzoekers uit Afghanistan) Pashto zou spreken in plaats van Urdu. De assistente spreekt Mirpuri, Urdu en Pundjabi, maar geen Pashto, dus dat zou een probleem zijn. Degene die de telefoon aanneemt laat moeder en kind toch maar komen onder het motto 'dan zien we wel'. Uiteindelijk blijkt dat moeder en kind toch Urdu spreken.

Na de testen spreekt Carol kort met de moeder over de uitslag, en het vervolg.

De hele sessie duurt driekwart uur. Volgens Sean en Carol zijn alle Pakistaanse mensen uitermate dankbaar voor deze dienstverlening.

Adviesfunctie, de rol van de Britse logopedie-beroepsvereniging

De Britse beroepsvereniging heeft een systeem waarbij voor een aantal onderwerpen specialisten worden benoemd, die door de beroepsgroep geraadpleegd kunnen worden als men over een bepaalde casus advies wil hebben. Sean en Carol zijn door de beroepsvereniging benoemd als speciale adviseurs 'Multilingualism'. Zij worden regelmatig gebeld of gemaïld door logopedisten uit heel Engeland met vragen over meertalige patiënten. Voor andere dan Pakistaanse talen geven zij alleen algemene adviezen, geen taalkundige adviezen. Een van de adviezen die zij geven wat betreft diagnostiek van anderstalige kinderen is om zelf een bepaald onderzoek in een bepaalde taal te ontwerpen en uit te voeren, dan het kind te behandelen, en 6 maanden later het kind op dezelfde testbatterij met zichzelf te vergelijken: een vorm van dynamische assessment.

De vereniging heeft algemene principes opgesteld voor 'Speech and language therapy in a multicultural multiracial society.

Deze algemene principes maken deel uit van wat wij 'logopedische standaarden' zouden noemen. Eén basisprincipe vat de overige principes samen:

'Het College erkent het recht van ieder individu op toegang tot adequate logopedische therapie voor zijn of haar noden. De aanwezigheid van een tweede taal, of een eerste taal anders dan Engels, verandert niets aan dit uitgangspunt.'

Ook in Nederland zijn uitgangspunten voor logopedie voor meertalige kinderen door de Nederlandse beroepsvereniging NVLF geadopteerd: zie 'Aanbevelingen voor het werken met tweetalige kinderen', een oorspronkelijk Engelstalig document van de IALP, vertaald en bewerkt door Jan de Jong.

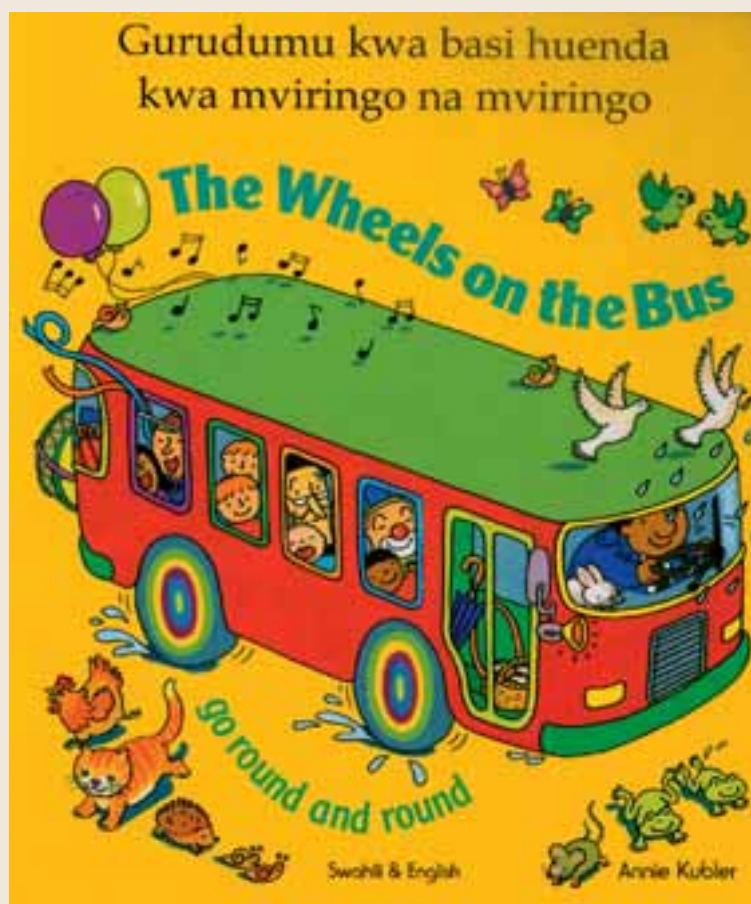
MIRJAM BLUMENTHAL

Literatuur

Blumenthal, M., en Julien, M.M.R. (2000), Geen diagnose zonder anamnese meertaligheid, In: **Logopedie en Foniatrie** nr. 1, 13-17

Pert, S. and Stow, C. 2001, Language remediation in mother tongue: A paediatric multilingual picture resource. **International Journal of Language and Communication Disorders**, 36 (Supplement), 303-309.

Stow, C., and Pert, S., 2006, Phonological Acquisition in Bilingual Pakistani Heritage Children in England. In Zhu Hua and Barbara Dodd (eds.) **Phonological Development and Disorders in Children: A Multilingual Perspective** (Clevedon: Multilingual Matters).

Goede praktijken rond meertaligheid in onze sector

Ieder kind heeft recht op een eerlijke beoordeling bij diagnostiek, op een veilig communicatief klimaat en op effectieve behandeling in de verschillende talen die het nodig heeft voor communicatief succes in verschillende situaties (o.a. Blumenthal, 2009). Voor logopedische behandeling in meerdere talen worden in de literatuur (Kohnert, 2005) verschillende argumenten genoemd:

1. De sociaal-emotionele ontwikkeling hangt samen met de overige ontwikkelingsgebieden en is gebaat bij een gemeenschappelijke taal tussen ouders en kind voor overdracht van waarden en betekenisvol emotioneel contact.
2. Het leren van meerdere talen is tevens van belang voor overdracht van de (culturele) identiteit.
3. Taalontwikkeling in de eerste taal bevordert de ontwikkeling in de tweede taal.
4. De transfer van vaardigheden van de ene taal naar de andere gaat bij een kind met een beperking mogelijk niet vanzelf, dus het kind moet er bij geholpen worden.
5. Het verbeteren van de mogelijkheid voor ouders om hun kind te helpen.

Over deze uitgangspunten is in de (internationale) literatuur consensus, maar hoe maak je de vertaalslag naar de praktijk? Hieronder een aantal voorbeelden van goede praktijken, wat betreft achtereenvolgens diagnostiek, behandeling en activiteiten in een groep.

Diagnostiek

Veel Audiologische Centra hebben inmiddels speciale protocollen voor de diagnostiek van meertalige kinderen, met onder andere de volgende elementen:

- Gebruik een anamnese meertaligheid (Blumenthal & Julien, 2000), om de input- en interactie-ervaringen van het kind in de verschillende talen te kunnen bevragen.
- Als uit die anamnese blijkt dat het kind te maken heeft met meerdere talen, beoordeel dan de taalontwikkeling in ieder van die talen. Maak een inschatting van het bereikte niveau in ieder van die talen, in perspectief van de input die het kind per taal gehad heeft.
- Gebruik een tolk om met ouders te praten en ook voor de beoordeling van de taalontwikkeling in de niet-Nederlandse taal.

Logopedische behandeling

- Bij woordenschatontwikkeling moet rekening worden gehouden met de gebruiken (en dus woordenschat) van de andere cultuur. Zo zouden bij het thema 'voedsel' ook gerechten of groentes geleerd moeten worden die in andere keukens dan de Nederlandse gebruikelijk zijn, of dit zou gespreksonderwerp kunnen zijn.
- Oudere kinderen kunnen ook geholpen worden door hen de verschillen tussen de talen die zij leren uit te leggen, zodat zij gebruik kunnen maken van metalinguïstische informatie: via pictogrammen kun je kinderen grammaticale verschillen uitlegen, bijvoorbeeld dat de zinsvolgorde in de verschillende talen die zij spreken anders is. Je legt de pictogrammen eerst in de zinsvolgorde van de ene taal, dan in die van de andere taal en laat het kind kijken wat het verschil is. (Julien, 2008, p. 159).

Literatuur

Blumenthal, M., en Julien, M.M.R. (2000), Geen diagnose zonder anamnese meertaligheid, In: **Logopedie en Foniatrie** nr. 1, 13-17

Blumenthal, M. (2007), Tolken bij diagnostiek van spraak- taalproblemen, Ontwikkeling cursus en richtlijnen, **Logopedie en Foniatrie** nummer 1, 10-19.

Blumenthal, M. (2009), **Meertalige ontwikkeling. Adviezen over meertalige opvoeding bij een auditief/communicatieve beperking**. Leuven: Acco.

Julien, M. (2008), **Taalstoornissen bij meertalige behandeling: diagnose en behandeling**. Amsterdam: Harcourt Publishers.

Kohnert e.a., (2005), Intervention With Linguistically Diverse Preschool Children: A Focus on Developing Home Language(s), **Language, Speech, and Hearing Services in Schools** Vol. 36, 251-263.

Wagenaar, E. (2003), **Taalbeleid voor meertalige kinderen in het speciaal onderwijs**. Amsterdam: SWP.

In de groep

- Het woord welkom kan in de verschillende talen die de kinderen uit een klas spreken op de voordeur van de groep worden gehangen. Als er een kind met een nieuwe taal komt, komt er een bordje bij.
- Voor kinderen die alleen de thuistaal spreken wanneer ze op de groep starten: samen met ouders kan een fonetische woordlijst worden aangelegd. Zo leert de leidster toch een aantal woorden, waardoor het kind zich veilig kan voelen en getroost kan worden in zijn eigen taal.
- 'Taalvriendjes' (Wagenaar, 2003): Als een kind nieuw op school komt kan het gekoppeld worden aan een kind waar het de thuistaal mee deelt, maar dat al wel Nederlands spreekt. Het kind kan de taak krijgen het nieuwe kind op zijn gemak te stellen en uit te leggen hoe dingen gaan op school.
- Verzamel prentenboeken in meerdere talen, zodat ouders in de moedertaal het prentenboek dat op de groep in het Nederlands behandeld wordt, kunnen voorlezen. De ouders krijgen het boek in hun eigen taal te leen, kopen het zelf, of halen het bij de bibliotheek.

MIRJAM BLUMENTHAL

Wedstrijd

Wie heeft zelf iets bedacht, en in praktijk gebracht, om de meertaligheid bij kinderen met een auditieve / communicatieve beperking in diagnostiek en behandeling de plaats te geven die het verdient? Grijp nu je kans en ding mee naar een prijs!

Aan welke goede praktijken denken we? Wij laten ons graag verrassen. Het kan bijvoorbeeld gaan om een zelfgemaakt logopedisch oefenspelletje waarbij meerdere talen aan bod komen, om bruikbaar test- of toetsmateriaal uit een ander taalgebied, of om een uitgewerkt protocol voor diagnostiek bij meertaligen. Maar ook gemaakte afspraken binnen een school of voorziening over de houding die men aanneemt opzichte van meertaligheid kunnen in aanmerking komen voor een prijs.

Wedstrijdreglement

Wie mag inzenden?

Iedereen die werkzaam is in de sector auditief/communicatief gehandicapten.

Sluitingsdatum

8 oktober 2010

Jury

Redactie van Van Horen Zeggen

Hoofdprijs

Pakket meertalige kinderboeken naar keuze ter waarde van € 250,- + pagina in Van Horen Zeggen om het eigen product of idee te presenteren.

Wat gebeurt er met de overige inzendingen?

Aan de overige inzendingen wordt nog aandacht besteed in een volgend nummer, of op de website.

Over de uitslag wordt niet gecorrespondeerd.

Agenda

(Tweetalig) Taalonderwijs van de toekomst?

De School of Education van Windesheim organiseert op 1 oktober in Zwolle een seminar rondom het thema tweetalig onderwijs. Wetenschappers en professionals uit het onderwijs informeren de bezoekers in lezingen en workshops over

vroeg vreemdetalenonderwijs (VVTO) en tweetalig onderwijs (TTO). Het seminar is bedoeld voor medewerkers van basisscholen, ROC's en scholen voortgezet onderwijs.

Programma

Een greep uit de sprekers die een lezing en/of workshop zullen verzorgen. Paul Groot, auteur van het beroemde 'roze' boekje 'Stepping Stones, Op weg naar vroeg vreemdetalenonderwijs'. Groot is directeur van de Enschedese Schoolvereniging. Prof.dr. Sieneke Goorhuis, werkzaam aan de RUG, houdt

een lezing over taalverwerving bij kinderen nadat het eerste bewustwordingsproces rond taalregels op gang is gekomen. Candy Snow verzorgt een lezing en een workshop over cultuur en communicatie binnen een tweetalige stroom op een school. Verder is er een presentatie van een vmb-school die start met TTO Duits. Ook tonen een aantal uitgeverij hun materialen op het gebied van meertalig onderwijs.

Het volledige aanbod en de mogelijkheid voor aanmelding staan op: www.windesheim.nl/agenda

Boeken

Nederland Meertalenland

Dit boek is geschreven om de kennis over meertaligheid bij een breed publiek te vergroten, bijvoorbeeld bij politici en beleidsmakers, maar ook

bij mensen die in het onderwijs werkzaam zijn, studenten, scholieren en anderen die vanuit hun werk in meertaligheid geïnteresseerd zijn. Het boek opent met de vraag wat meertaligheid eigenlijk is en wat het verschil is tussen taal en dialect (zo dat er al is). Vervolgens volgen vier delen waarin meertaligheid onder de loep wordt genomen vanuit verschillende perspectieven: vanuit politiek en beleid, vanuit het onderwijs, vanuit de talen zelf en vanuit de sprekers die meertalig zijn. De rode lijn is dat meertaligheid geen handicap is, maar een verrijking die allerlei voordelen biedt.

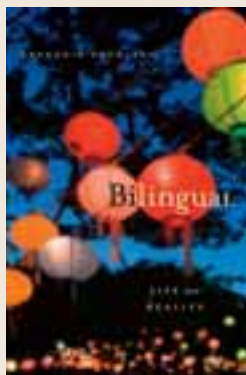
Jacmine Nortier constateert dat het met de publieke opinie omtrent meertaligheid droevig is gesteld. Er blijkt een hardnekkig misverstand te bestaan dat gebruik en onderhoud van een andere taal als moedertaal ten koste gaat van het leren en spreken van het Nederlands. De auteur ziet het als haar belangrijkste opgave om dat misverstand de wereld (of in ieder geval Nederland) uit te helpen.

Aan de orde komen o.a. de Europese taalpolitiek, het Nederlandse taalbeleid, de taalsituatie in Friesland en Twente (waar voornamelijk een andere taal dan het Nederlands wordt gesproken), Nederlands als tweede taal en het behoud van de eerste taal, dovenonderwijs en gebarentaal, de cognitieve voordelen van meertaligheid, het ontstaan van jongerentalen, over hoe talen

elkaar beïnvloeden en de belangrijke rol die verschillen in prestige en dominantie van talen daarin spelen. Ten slotte komen meertaligen zelf aan het woord: hoe ervaren zij het om meertalig te zijn? Vanwege de illustraties en citaten is het een prettig leesbaar boek geworden dat een breed publiek zal aanspreken.

Jacmine Nortier, Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid.

Uitgeverij Aksant
ISBN: 9789052603384

De halve wereld tweetalig

Dat zouden specialisten vaker moeten doen. Hun vakkenis niet alleen etaleren voor collega's, maar ook voor een breder publiek. Maar er zijn niet

zo veel experts die hun terrein zo goed beheersen dat ze er toegankelijk over kunnen schrijven. **François Grosjean** is er zo een. Hij is psycholinguïst en zijn specialisme is tweetaligheid. Hij 'leeft' wat hij bestudeert, want hij is zelf tweetalig (Frans en Engels). Zijn boek is een feest van herkenning én een openbaring voor iedereen die een meertalig leven leidt en/of meertalige kinderen heeft, met alle particuliere (on) zekerheden van dien. Het boek bestaat uit twee delen, één over tweetalige volwassenen en één over tweetalige kinderen. De korte hoofdstukken gaan over thema's als waarom mensen tweetalig zijn; wat tweetaligheid

inhoudt; de verschillende functies van de twee talen; schakelen tussen die talen, en nog veel meer.

De hoofdstukken zijn gegroepeerd rond wat Grosjean 'mythen' noemt, hardnekkige misverstanden, zeg maar. Zoals deze: tweetaligheid is zeldzaam. Niet waar, zegt Grosjean. Nauwkeurig tellen van tweetaligen is lastig, maar een betrouwbare schatting wijst uit dat ongeveer de helft van de wereldbevolking tweetalig is. Dat hij er zoveel telt, ligt aan zijn definitie: tweetalig zijn al diegenen die in het dagelijks leven twee of meer talen (of dialecten) gebruiken.

Tweetaligheid ontstaat door taalcontact tussen verschillende gemeenschappen; door migratie; door handelsverkeer, invasies, oorlogen en kolonisatie; onderwijspolitiek en de vereisten van bepaalde beroepen. De essentie van tweetaligheid is volgens Grosjean niet de volmaakte beheersing, maar het dagelijkse gebruik van twee of meer talen. Hij noemt het een fictie dat tweetaligen hun beide talen vloeiend zouden spreken, lezen en schrijven; meestal is één taal dominant. Het is ook niet zo dat tweetaligen beide talen altijd in hun jeugd hebben geleerd. Ze leren en gebruiken die talen voor verschillende doeleinden, in verschillende levensdomeinen, in contacten met verschillende mensen. Daarom zijn tweetaligen ook geen geboren tolk-vertalers. Hun woordenschat per taal is namelijk 'domeingebonden', zodat het ene vocabulaire het andere niet dekt. Fascinerende materie en glashelder opgeschreven.

Uit: NRC 3 juli, wetenschapsbijlage, Dirk Vlasblom

François Grosjean, 'Bilingual - Life and Reality', Harvard University Press, 2010, \$17